

*Bröderna Farshad Khanan och Ahmad Khanan
besöker Eslövs bibliotek. Foto: Nils Bergendahl*

Hur skolbibliotekarier kan bidra till positiva läskulturer i hemmet

SOFI SJÖSTRAND

Bibliotekarie med särskilt ansvar för kvalitets- och utvecklingsarbete i
Trelleborgs skolbibliotekarieenhet.

HANNA SÄLLSTRÖM

Har arbetat som skolbibliotekarie sedan 2011 och brinner för att skapa
engagemang och väcka intresse för läsning hos pedagoger och elever.

Hur skolbibliotekarier kan bidra till positiva läskulturer i hemmet

Sofi Sjöstrand och Hanna Sällström, Trelleborgs skolbibliotekarieenhet

Arbetet vi gjort inom forskningscirkelns ramar utgör den första etappen i ett större projekt vars övergripande intention är att skolbibliotekarier ska kunna bidra till positiva läsattityder, där föräldrar/vårdnadshavare och barn är delaktiga tillsammans, vilket i förlängningen ger effekter på både skolresultat och fritid. I den här rapporten är det arbetet med två fokusgrupper som beskrivs. Då vårt underlag har varit omfattande har vi inte haft möjlighet att ge lika mycket fokus åt allt i rapporten. Ambitionen är att belysa det mest väsentliga från våra reflektioner och analyser medan arbetets aktiviteter och kontext kortfattat återges.

Rapporten disponeras med rubriker som tillsammans med beskrivande textstycken orienterar dig som läsare genom den. Vi har redan gett en kort introduktion, nu följer en överblick av det sammanhang vårt arbete befunnit sig i. Vi fortsätter med att ge en bild av lokalsamhället, organisationen vi är verksamma i och vår förförståelse. Sedan går vi vidare till syfte och mål. Därefter ges en första inblick i fokusgrupperna. Aktiviteterna kopplade till dessa kommer att introduceras och fyra huvudfrågor presenteras som den grund vårt arbete haft sin utgångspunkt i.

År 2016 deltog fjärdeklassare i den internationella studien PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study [PIRLS], 2016) som undersökte kunskaper i läsförståelse, läsvanor i hemmet samt attityd till läsning. Skolverkets rapport *PIRLS 2016: läsförståelsen hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv* (Skolverket, 2017) visar bland annat att läsning i hemmet minskar. Elever som från tidig ålder haft ett stöd hemifrån presterar bättre och får bättre resultat. I *Läsandets kultur* (Litteraturutredningen, 2012) lyfts sociokulturell bakgrund som en påverkande faktor när det gäller läsutveckling. Även rapporten *Läsandet bär demokratin: om folkrörelsernas läsfrämjande erfarenheter och arbetsformer från Arbetsgruppen för ett läsluft i Sverige* (Lundgren, 2013) tar upp barns socioekonomiska bakgrund i förhållande till deras läsfärdighet. De menar att det finns ett tydligt samband mellan barns och föräldrars läsvanor och arbetsgruppen beskriver föräldrarnas läsbeteende som en viktig nyckel till barnens läsfärdighet. Att hemmiljön får stark påverkan på elevers skolresultat lyfter *Läsandets kultur* (Litteraturutredningen, 2017) som en effekt av att ansvaret för läsinläringen ofta hamnar på elever och föräldrar. I skolan ges sällan möjlighet för samtal kring texternas innehåll där elevernas egna tolkningar och erfarenheter sätts i relation till det lästa.

Trelleborg; organisation, kommun och skola

Skolbibliotekarieenheten i Trelleborg är centralt placerad i kommunens organisation. Enhetens främsta verksamhetsmål är att vara en pedagogisk resurs i de kommunala grundskolorna. Arbetet är uppdragsbaserat vilket innebär att samverka med skolorna bland annat sker genom intresseförfrågningar från pedagoger, rektorer och annan skolpersonal. En del av uppdragen handlar om att medverka vid föräldramöten eller andra föräldraträffar. Det mest efterfrågade ämnet då är läsmotivering i hemmet.

Trelleborg är en kommun med stark arbetartradition där hamnen, sockerfabriken och gummifabriken har haft betydelse. Detta i sig innebär inte att läsning har en försvagad status men forskare pekar på att det är inom LO-kollektivet som läsning dramatiskt minskar (Litteraturutredningen, 2017 & Lundgren, 2013). I Trelleborg har färre elever än genomsnittet i Sverige studerat vidare efter gymnasiet (Statistiska centralbyrån, n.d.). Undersökningar i skolan vittnar om att läsfärdighet är låg bland elever i kommunen. Den här bilden har skildrats i våra samtal med pedagoger på skolorna och blir synlig i Skolverkets statistik (2017) samt speglar den allmänna bilden av läsutvecklingen i den svenska skolan som vi just har presenterat delar av. Flera specialpedagoger har berättat att elevers läsförståelse generellt är låg och vi har sett exempel på detta i årskurs fem i en av kommunens skolor. De flesta elever visade en läsförståelse som var så pass låg att det blev svårt för dem att ta till sig vad de läst och endast enstaka elever kunde föra ett självständigt resonemang kring en text. Lärare på flera skolor i Trelleborg har även berättat att läsning har låg status bland många elever och menar att detta ofta reflekterar hemmets läskultur. Det finns till och med de som beskrivit att föräldrar hört av sig och varit upprörda över att barnen kommit hem med läsläxa. Föräldrarna ansåg att läsning hör till skolans aktiviteter, inte hemmets.

Syfte och mål

Syftet med arbetet i fokusgrupperna har varit att undersöka olika innehåll, material och förhållningssätt som vi sedan kan fortsätta att bygga vidare på inom vårt större projekt. Målet med vårt arbete har varit att motivera fler föräldrar i kommunen att dela betydelsefulla läsoplevelser tillsammans med sina barn. När skolbibliotekarierna möter föräldrar vill vi arbeta utifrån en gemensam grund med samma förhållningssätt. För att undersöka detta har vi träffat fokusgrupper med föräldrar som testat, undersökt och utvärderat olika tema tillsammans med två av oss skolbibliotekarier.

Fokusgrupper

Till en början var det svårt att veta hur vi skulle nå ut till föräldrar. Vi hade ett föräldramöte på ett lägstadium inbokat och bestämde oss för att ta tillfället i akt och berätta om vårt forskningsprojekt. Deltagandet i fokusgruppen presenterades som en unik möjlighet att lära sig mer. Vi pratade om hur betydelsefulla föräldrar är för sina barns språkutveckling och läsintresse och kopplade det till de mervärden gemensam läsning kan ge. Vi lockade också med fika och goodiebags. Gensvaret blev mycket större än förväntat, 27 föräldrar skrev upp sig på vår intresselista och ville bli uppringda för att få mer infor-

mation. Detta ledde till att vi fick dela in deltagarna i två fokusgrupper. Mellan november och maj träffade vi fokusgrupperna vid fem tillfällen där varje träff hade ett innehåll som på olika sätt bidrog till att undersöka vårt valda fokus. Första och sista tillfället var gemensamma träffar. Tillfälle två, tre och fyra var deltagarna indelade i två gruppen.

Träffarna började med en individuell, skriftlig utvärdering samt gemensam grupp-reflektion av föregående tillfälle. Detta blev senare en stor del av vårt analysunderlag. Sedan följde fördjupningar eller workshops. För oss var det viktigt att skapa en positiv, inkluderande och tillåtande stämning i grupperna. Vi högläste vid varje tillfälle och för att visa på olika sätt att läsa högläste vi ofta samma text var sin gång. Träffarna avslutades med att deltagarna gemensamt bestämde uppdrag att göra till nästa gång. Samtliga deltagare fick tygpåsar med bibliotekets logga på. Dessa blev deras goodiebags och innehöll vår prototyp till bokmärke, anteckningsmaterial, penna och namnskylt. Tanken var att påsarna med tiden skulle fyllas på med böcker, serietidningar och boktips på respektive tema. Utöver detta skickade vi med sammanfattningar och annat material som deltagarna kunde använda hemma. De fick även möjlighet att låna böcker i samband med träffarna.

Första tillfället var en kunskapsfördjupning av det vi introducerat vid föräldramötet. Vid träff två byggde vi vidare på temat social läsning med en workshop där deltagarna fick möjlighet att dela sina läsupplevelser med andra. Tillfälle tre hade temat "svåra ämnen". Det fjärde tillfället fick avrunda träffarna med samtal om hur läsning kan varieras, om läsning på nya sätt och om olika läsmiljöer. Till den femte träffen var deltagarnas familjer också inbjudna. Detta blev avslutningen för våra fokusgrupper som också skulle ge familjerna en gemensam upplevelse att bygga vidare på. Vi bokade en läshund som tillsammans med sin förare kom till biblioteket och inspirerade familjerna till att skapa egna berättelser. Efteråt satte vi samman berättelserna till ett häfte som vi skickade ut till våra deltagare som ett minne.

Huvudfrågor

Med oss till fokusgrupperna hade vi en uppsättning undringar. Dessa kan sammanfattas med fyra huvudfrågor:

1. Vilken vägledning och information behöver våra deltagare för att komma igång med läsaktiviteter med sina barn?
2. Vad ska vi tänka på i mötet med föräldrar?
3. Hur ska vi presentera informationen?
4. Hur kan vi inspirera och motivera föräldrar?

Med fyra analysteman speglar vi våra huvudfrågor. Efter våra analysteman är utvärderingen i fokus. Deltagarnas utveckling som grupp och fokusgruppernas träffar behandlas här efter en kronologisk ordning. Innan rapportens avslutande del avrundar vi våra analysteman och fördjupning med ett sammanfattande resonemang. Vi beskriver, diskuterar och analyserar det utfall fokusgrupperna gett oss under rubrikerna:

1. Att vägleda föräldrar och skapa ett relevant innehåll för dem
2. Att möta föräldrar
3. Att välja informationsvägar
4. Att inspirera och motivera
5. Utvärderingen i fokus
6. Sammanfattande resonemang

Att vägleda föräldrar och skapa ett relevant innehåll för dem

Fokusgrupperna har gett oss insikter i hur viktigt det är att prata om olika sätt att högläsa. Särskilt viktigt är det för någon som är ovan vid att läsa högt eller kanske aldrig blivit läst för som liten. Vid de gemensamma reflektionerna kring högläsning framkom det att våra förslag på hur rösten kan varieras hade stor betydelse. Här handlar det om att hitta egna sätt att läsa på. Att höra sin egen röst läsa en text var en utmaning för flera av deltagarna. Vi pratade om att läsa med sin samtalsröst och att utforska hur läsningen kan bli mer dynamisk genom att ändra tonhöjd, tempo och styrka. Den som var bekväm med att göra olika röster till karaktärerna fortsatte med det. De som var vana vid att läsa högt fick testa en teknik som går ut på att läsa i förväg för att lättare anpassa röstläget efter texten. Vid gruppdiskussioner visade det sig att några märkt att de redan gjort detta utan att tänka på det och genom att bli medvetna om vad de gör kunnat utveckla sin högläsning ytterligare.

En deltagare berättade ganska tidigt att den inte alls kände sig bekväm med att högläsa och att barnen föredrog att den andra föräldern läste för dem istället, vilket sänkte deltagarens självförtroende ytterligare. Vid följande tillfälle när deltagaren kom tillbaka var det dock med ett helt annat självförtroende. Deltagaren hade prövat att variera sin vanliga samtalsröst och fått respons från sina barn som nu ville att hen skulle läsa varje kväll. Vid följande träffar berättade deltagaren inlevelsefullt och med glädje om sig själv som högläsare. Vi fick därmed ta del av barnens gensvar som fortsatt aktivt efterfrågade gemensamma lästunder med deltagaren.

Vidare hade de flesta deltagarna förutfattade meningar om vad de borde läsa. I gruppdiskussionerna kom många fram till att de haft föreställningar om att klassiska skönlitterära verk skrivna av kända författare är bra barnlitteratur som borde läsas. En av våra reflektioner är att en skönlitterär bok i ett klassiskt bokformat har högre status jämfört med serietidningar, ljudböcker eller andra berättelseformer än den tryckta boken. Spel är ett exempel på något som från början inte ingick i deltagarnas allmänna uppfattning om vad som är en läsaktivitet trots att många spel bygger på avancerade berättelser som ofta innehåller mycket text att bearbeta och tolka.

Även faktaböcker föll utanför det som uppfattades som rätt eller bra att läsa gemensamt. Några uttryckte till exempel oro för att ens barn inte ville läsa skönlitterära böcker och återkopplade senare att de nu kunde njuta av att "nörda ner sig" i faktaböcker tillsammans med barnen. När vi läste utvärderingarna framhöll deltagarna att de fått nya perspektiv. Framförallt hade många tagit med sig insikten att som vuxen aldrig döma

barnets val av bok. Vi fick också veta att innehållet i uppstarten för fokusgrupperna har vidgat synen på vad som är rätt eller bra att läsa. I första utvärderingen skrev en deltagare att "det bästa var att få höra att all läsning är bra läsning." Genom att barnets intresse betonats som kompass i valet av vad som ska läsas gemensamt, upplever flera deltagare nu mindre press i att välja litteratur. Vår slutsats är att vi bör uppmuntra all typ av läsning och försöka motverka den allmänna uppfattningen om vad som är rätt eller fel att läsa gemensamt.

Samtalen om hur gemensam läsning kan varieras var en ögonöppnare för flera deltagare. Här har vi observerat att traditionell högläsning, då läsaren är aktiv och lyssnaren är passiv, varit normgivande för bilden som många speglat sig i. Många gånger har detta lett till att deltagarna dömt lästunden som ett misslyckande. En deltagare liknande förändringen i sitt synsätt med en aha-upplevelse; att våga ta pauser för att möjliggöra reflektion och samtal, att till och med lägga undan boken för att prata om något som satt igång tankar samt att inte behöva "hinna i mål" är exempel på hur bilden av gemensam läsning vidgats.

De allra flesta berättade att de läser på kvällen, oftast som en del i rutinen vid läggdags, med syftet att lugna. Det visade sig att många deltagare undvikit att prata om bokens innehåll eftersom det kan väcka för många tankar och funderingar som motarbetar sömnen. Detta ser vi också som en del av den normativa bilden av hur läsning ska gå till. Våra tips om att testa att läsa vid andra tider och i andra miljöer har kommenterats med att "detta är ju helt självklart, jag har inte ens tänkt den tanken innan!". Exempel på tips var att läsa en bok i en koja under bordet, ta med böcker ut på läsutflykt eller att gå ner i en mörk källare och läsa en läskig bok i ljuset av en ficklampa. Här ser vi att konkreta tips på hur läsningen kan varieras utmanar den mer traditionella bilden av högläsning.

I fokusgrupperna testades boksamtal enligt en särskild metod som bygger på inkluderande samtal (Chambers, 2011 & Langer, 2005). Deltagarna tolkade bilderboken "*Det röda trädet*" av Shaun Tan (2011). Vi ville skapa goda förutsättningar för att deltagarna skulle våga reflektera utifrån egna tankar och upplevelser och hade tydliga ramar för samtalet, alla skulle till exempel kunna prata färdigt utan att bli avbrutna. Deltagarna fick gärna bygga vidare på något en annan sagt men utan att döma eller förminska det. Vi bad dem att föra ett personligt resonemang men samtidigt undvika att bli privata. Först fick de resonera kring sådant de tyckte om och sedan om sådant de inte tyckte om. Så här långt var de delaktiga och bidrog med sina tankar. Nästa del i boksamtalet fokuserade på sådant som var oklart eller som det fanns undringar och frågor kring. Nu var deltagarna mer tillbakahållna jämfört med tidigare. De undvek att prata utifrån sig själva och ville gärna resonera utifrån ett barns perspektiv. Tolkningarna blev generellt dystra och flera drog paralleller till andras jobbiga upplevelser och några fastnade i dessa. Sista delen handlade om att se mönster och göra kopplingar mellan verket och annat i livet. Några få hade satt sig in i andras tolkningar och såg nu berättelsen utifrån ett annat perspektiv än det egna. Med nya perspektiv tog de sedan ett steg tillbaka och tolkade berättelsen på nytt. De flesta stannade dock vid att se berättelsen utifrån barnperspek-

tivet, eller fastnade i att försöka hitta den rätta tolkningen och ställde frågor som om vi hade facit. Vi var förvånade över att många deltagare hade svårt att tolka berättelsen fritt utifrån sig själva och att flera tolkningar blev dystra. Detta är en kontrast jämfört med hur elever som gjort samma workshop tolkat berättelsen. Som grupp har eleverna tolkat verket som hoppfullt och förväntansfullt. Jämförelsen är intressant eftersom deltagarna helst resonerade utifrån ett för dem realistiskt barnperspektiv.

Vi avslutade med att vidga boksamtalen som aktivitet och pratade om det sociala mervärdet gemensam läsning kan ge. Ett spontant samtal om något som lästs behöver inte ske enligt boksamtalsmodellen, vilket vi också underströk. En öppning för det spontana samtalet kan vara så enkelt som att säga "berätta!" när barnet gett uttryck för en tanke. Vi tog även upp "varför-fällan" (Chambers, 2011). När vuxna svarar barn med "varför..." sätts en förhörsprägel på samtalet som kan motverka ett inkluderande samtal. För att istället få ett jämlikt samtal mellan barn och vuxen uppmuntrade vi deltagarna att reflektera genom att dela med sig av sina funderingar. Deltagarna testade att göra "jag undrar"-kommentarer som ett uppdrag mellan två träffar. De skulle undvika att besvara sin egen undran och inte förvänta sig svar från barnet. Vi påminde om att det inte finns rätt eller fel tolkning. Deltagarna reflekterade kring att låta bli att styra barnets tolkning och kom fram till att detta kan vara svårt att undvika. I relationen mellan barn och vuxen finns ofta ett antagande om att den vuxnas resonemang är mer rätt vilket ger vuxna ett tolkningsföreträde. I gruppdiskussioner kom vi tillsammans fram till att vuxna behöver vara medvetna om tolkningsföreträdet för att undvika att värdera eller förminska barns tolkningar och tankar.

Något som också visade sig ha betydelse var att gemensam läsning bidrar till ett större ordförråd hos barnen. Flera deltagare var förvånade över den väsentliga skillnaden mellan ordförråd hos barn som är i en stöttande läsmiljö, jämfört med ordförrådet hos dem som inte är det. Det gjorde ett stort intryck på deltagarna att få se siffror över detta (Litteraturutredningen, 2012), vilket ledde till diskussioner om betydelsen av läsning i hemmet och hur de som föräldrar påverkar sina barns språkutveckling. Flera menade senare i de skriftliga utvärderingarna att allt ansvar för barns läsning inte enbart kan läggas på skolan. De diskuterade även hur viktigt det är att få äga ett nyanserat vardagsspråk. I diskussionen reflekterade de även kring läsningens roll för lärande och personlig utveckling i bredare kontext.

Familjen, föräldrar och specifikt pappor som läsande förebilder var också gemensamma beröringspunkter hos deltagarna. Många nämnde att de själva ofta läser i sängen innan de ska sova, något som gör deras läsning mindre synlig för barnen. Vi pratade också om att läsning via en surfplatta inte tydligt markerar läsning. Deltagarna kom fram till att barn behöver se vuxna läsa.

Att möta föräldrar

Utvärderingarna och de gemensamma reflektionerna gav perspektiv på vad vi ska tänka på i mötet med föräldrar. Det mest framträdande var riskerna med skuldbeläggande och känslan av dåligt föräldraskap. Deltagarna var sedan tidigare medvetna om att läsning

är viktigt och något som de borde uppmuntra sina barn till. Flera menade att detta ändå känns svårt och tidskrävande. Vi måste vara medvetna om deras förförståelse och undvika att förstärka eventuella känslor av att inte räckta till. Därför är vår attityd betydelsefull och enligt deltagarna kan den till och med vara avgörande för om de kommer att ta till sig det vi vill förmedla. De tog upp att vårt engagemang färgar det vi säger i positiv bemärkelse men att en del information kan vara jobbig att höra. Skillnader i barnens ordförråd, de positiva effekterna som läsning ger och att läsning tar tid och engagemang från föräldrarna var exempel på det. En deltagare beskrev att det kan upplevas som negativt att föräldern själv behöver vara en aktivt deltagare eftersom det tar tid. En annan menade att detta kan vara något som en kan känna sig pressad till att göra. När vi pratar om detta måste vi undvika att ge pekpinor, eller som en deltagare uttryckte det “ingen gör en förändring efter att ha känt sig utskälld, i alla fall inte en förändring som består”. Det handlar inte bara om vår ton eller vårt sätt att prata om läsning. Vi återkom också till känslan föräldrar har efter mötet med oss. Visar vi förståelse för föräldraskapets kravfyllda vardag kommer vi antagligen nå fler än de som redan läser. Kroppsspråk, engagemang och bekräftelser visade sig också vara väsentligt för hur informationen tas emot.

De allra flesta har mer informellt berättat att de uppskattat vårt tilltal. Att vi exempelvis lyssnat och tagit upp deltagarnas reflektioner som betydelsefulla, byggt vidare på det de sagt, eller speglat det för att få bekräftelse på att det tolkats rätt. En har tagit upp mötet i utvärderingen och skriver “ett glädjefyllt möte med inspirerande kursledare”.

Att välja informationsvägar

Deltagarna i fokusgrupperna var eniga om att vår närvaro på föräldramöten i skolorna är viktig. De betonade att läsning känns som en del av bibliotekariens kompetens och beskrev detta som att information väger tyngre om den kommer från en bibliotekarie. De såg också en risk med lärarna som språkrör eftersom informationen lätt kan försvinna i deras övriga innehåll. Eftersom vi inte kan besöka samtliga föräldramöten ville vi ta reda på om informationen kan förmedlas på andra sätt. En idé var att skapa en kortfattad och innehållsrik film där några deltagare från fokusgruppen förmedlar sådant som

Börja där ditt barn befinner sig!

-Spel, musik, sportintresse, rymden... utgå från ditt barns nyfikenhet och intresse att lära sig mer av.

Känns steget till att högläsa långt? –*Läs en ljudbok!* Kom ihåg att lyssna tillsammans, lägg allt annat åt sidan.

Träna ditt eget läsande:

försök läsa i förväg, börja med några få ord. Du tränar på att se vad nästa mening eller stycke innehåller, samtidigt som du uttalar den förra. Efter ett tag kommer den här träningen göra att du kan memorera mer och du kan därmed anpassa din läsning efter vad som är på väg att hända.

Ju mer du högläser, desto skickligare blir du...

Träna på att **växla styrkan** i din röst och använd hela ditt register, från din allra svagaste till den mörkaste.

Testa att **variera tempo** efter vad som händer, allt från lååååååångsat till snabbt.

Pröva att **växla tonhöjd**. Här är extremerna din falsett och din bröströst, däremellan finns ditt mellanregister och så klart din huvudröst som du använder i vanlig samtalston.

Sätt ihop olika varianter av röststyrka, tempo och tonhöjd. Till exempel: snabb, skrikande falsett och långsam, låg bröströst. Testa gärna olika varianter i en kort ramsa.

Prata och reflektera om det ni läser och upplever, berika er relation! Tänk ”jag undrar...” istället för raka frågor.

Engagemang är nyckeln!

engagerat dem. Vi fick också förslaget att sprida enkla och konkreta tips genom skolbibliotekariernas Facebooksida. Deltagarna tyckte även att vi kan sprida viss information i ett tryckt format. De hade under första träffen i fokusgrupperna fått en prototyp av ett bokmärke med råd och snabba tips om högläsning. Det var många som lyfte bokmärket som något vi absolut ska använda i fortsättningen. Bokmärket kommer att bearbetas och få en mer professionell framtoning.

Deltagarna fick också utskrivna boktips på A4 som speglade innehållet från varje träff och tog upp detta som positivt.

Det är tydligt att deltagarna efterfrågar fler sammanhang med läsning i fokus, gärna där det finns en gemenskap där samhörighet och relationen förälder-barn utgör en gemensam grund. Workshops och inspirationstillfällen liknande forskningscirkelns träffar är exempel på förslag de gett oss. Ett sätt att locka målgruppen är att samtidigt erbjuda aktiviteter för barnen under träffen.

Att inspirera och motivera

Inför varje träff hade vi en tanke kring vad som skulle diskuteras och vi hade förberett frågor. Ibland startade deltagarna diskussionerna spontant och då lät vi dem ta plats och bli en del i träffens innehåll. Vi var delaktiga men höll en låg profil och lotsade samtalen vidare när det behövdes. Gruppdiskussionerna har varit värdefulla för deltagarna och blev ett forum för dem att dela med sig av egna erfarenheter och svårigheter.

Familjen som läsande förebild är något deltagarna återkommit till. Uppdragen som deltagarna tog med sig hem har bland annat lett till att hela familjen inkluderats och tillsammans testat på något nytt. Vår upplevelse är att de konkreta aktiviteterna som deltagarna på egen hand kunnat experimentera med har ökat deras engagemang och motiverat dem till att omsätta informationen från fokusgrupperna till något eget och meningsskapande.

Det har funnits ett mervärde för deltagarna att träffas på biblioteket. Vissa hade inte varit där på många år och några hade aldrig haft ett lånekort. Bibliotekets olika miljöer och böcker inspirerade många. Efter träffarna hade vi avsatt extra tid för att vara tillgängliga vid utlån och prat bland hyllorna. Sammanfattningsvis såg vi att helheten var betydelsefull för vad som har upplevts som inspirerande och motiverande för deltagarna.

Utvärderingen i fokus

Deltagarnas utveckling blev tydlig genom utvärderingar, gemensamma reflektioner, gruppdiskussioner och enskilda samtal. Nedan kommer vi att sammanfatta resultaten från utvärderingarnas frågor: "Har du märkt att du förhåller dig annorlunda till läsning?" och "Finns det någon skillnad i hur du läser tillsammans med ditt barn?". Frågorna var återkommande i samtliga utvärderingar och genom dessa kunde vi följa utvecklingen generellt i grupperna.

Utvärderingen efter första träffen (kunskapsfördjupning) visade att majoriteten av deltagarna började prioritera läsningen och lät den ta tid. Deltagarna skrev också att de läst med mer inlevelse och variation och med större medvetande jämfört med hur det

var innan föräldramötet. Några hade börjat läsa i förväg och de beskrev att de börjat tänka kring var och hur läsningen sker. Somliga tog upp att de tänkt i nya banor gällande hur de fångar upp barnets intresse och att de tillsammans med barnet har börjat känna uppskattning för all typ av läsning.

I utvärderingarna av träff två (social läsning) återkom många till att de har fortsatt att högläsa annorlunda och tog upp att de nu läst med nyansskillnader i rösten. Att deltagarna tagit sig tid för gemensam läsning syntes ännu mer i utvärderingarna från träff två. De beskrev det som att "inte bara få det gjort" och att "inte stressa för att läsa pärm till pärm". Nytt från förra utvärderingen var den sociala gemenskapen i läsningen. Deltagarna bjöd mer aktivt in barnet i läsningen, de kände sig inte längre rädda för att avbryta den och vågade ta pauser för att prata. Nu togs även bilderna upp som något de gemensamt reflekterat kring tillsammans med barnet. En deltagare beskrev att den gemensamma läsningen har lett till att de i allmänhet haft mer gemensamt att prata om.

I utvärderingarna från träff tre (svåra ämnen) syns en fördjupning bland kommentarerna om det sociala samspelet. Deltagarna tog till exempel upp att barnet fått avbryta, vikten av att lyssna in barnet och deras frågor samt betydelsen av att prata om boken. Någon beskrev även en mer avslappnad attityd till högläsningen.

Tonen i utvärderingarna ändrades från att deltagarna först uttryckt att de "börjat med" eller "blivit mer" till att de senare beskrev det som "vikten av", "betydelsen av" och "medvetenhet om". Slutligen var träffarnas undervisande delar och bekräftelse av deltagarnas tidigare kunskap återkommande som positivt i utvärderingarna. Vi vill dock nämna att det fanns enstaka utvärderingar som inte skildrade en utveckling kopplad till medverkan i fokusgruppen utan beskrev istället att det redan funnits kännedom kring det mesta vi tagit upp.

Sammanfattande resonemang

Innan föräldramötet på skolan var vi osäkra på om det skulle gå att genomföra ett upplägg som bygger på att få föräldrar att återkomma vid fem träffar. Vi hade fått höra att det kunde vara omöjligt att få dem att ta sig tid för detta. Målet vi hade satt var att åtminstone få fyra namn på intresselistan. Som vi nämnt tidigare blev gensvaret enormt jämfört med våra förväntningar. För oss var detta en fantastisk upplevelse som visade att det inte alls var omöjligt att nå föräldrars engagemang. Vi fick en utmärkt start på arbetet som blev en god upptakt inför första träffen.

Resultaten vi fått genom fokusgrupperna kan generaliseras till andra tillfällen än när vi skolbibliotekarier är i ett organiserat föräldrasammanhang. Exempelvis kan det vi tar upp under rubrikerna "Mötet" och "Inspiration och motivation" vara lika värdefullt för dem som möter föräldrar spontant på huvudbiblioteket, filialerna eller på bokbussen.

Den oro vi beskrivit att flera deltagare haft blev starkt framträdande när vi arbetat med rapportskrivandet. Det fanns flera deltagare som såg på sig själva som lättsvaga och några uttryckte ängslan för att vara dålig på att läsa. Vi har funderat mycket över detta och såg att det fanns allmänna uppfattningar och normer som format deras syn på ett omedvetet plan. Vi slås ändå av det faktum att de faktiskt har känt sig otillräckliga

och rent av dåliga. Det är anmärkningsvärt att de upplevt en press att hinna med en viss mängd text när de läst för sina barn. Dessutom har de många gånger valt litteratur utifrån andra än barnets och sina egna intressen. En viktig lärdom är att vi som anses ha god kännedom om barnlitteratur och läsning också förstår att vi kan bli dömande i mötet med föräldrar som ber om hjälp eller råd.

Vi har tidigare nämnt att en stor del av ansvaret för barnens läsutveckling hamnar på föräldrarna och hemmet. Detta tror vi kan bidra till den oro som flera deltagare har gett uttryck för. Om föräldrar förväntas att ta ett större ansvar för sina barns läsvanor är det viktigt att det finns resurser för dem som behöver det. Litteraturutredningen (2012) har visat på oklarheter kring var ansvaret för barns läsvanor ligger. Detta ser vi även spår av i lärarens beskrivning av de upprörda föräldrarna som ansåg att läsning hör till skolans aktiviteter, inte hemmets.

Vi har nu nått fram till rapportens avslutning. Vi börjar med att blicka framåt; hur ska vi fortsätta projektet i riktning mot dess övergripande mål? Allra sist reflekterar vi kring vår egen utveckling inom forskningscirkelarna.

Vi är nu klara med den första etappen som ska motivera fler föräldrar i Trelleborg att dela betydelsefulla läsoplevelser tillsammans med sina barn. Underlaget som vårt deltagande i forskningscirkelarna har gett oss, kommer vi att vidareutveckla för att bygga en grund med gemensamma förhållningssätt i vår verksamhet. Vi har planerat att genomföra en internutbildning för skol- och barnbibliotekarierna på biblioteket där vi delar med oss av våra erfarenheter från arbetet inom forskningscirkelns ramar. Prototypen till bokmärket ska bearbetas och tryckas upp för att spridas av skolbibliotekarier och våra kollegor i de andra biblioteksverksamheterna. Vi ser fram emot att börja skissa på informationsfilmen och har redan börjat samla inspiration. I skrivande stund testar vi Facebook som informationskanal och kommer fortsätta med det under sommaren som kommer. Det finns redan tankar på hur vi kan bjuda in föräldrar till fördjupningstillfällen och workshops. Vi ska också utveckla grundstrukturer för att skolbibliotekarierna ska arbeta med samma förhållningssätt. Boktipsen som vi har haft med oss ska få en ny layout.

Forskningscirkelarna har gett oss kännedom om hur vi på vetenskaplig grund kan utveckla något specifikt i vår verksamhet eller närma oss något nytt. Det har varit värdefullt att genomföra arbetet tillsammans med en kollega eftersom vi fördjupat oss i varandras tankar. En tredje kollega har följt vårt arbete, observerat träffarna och varit delaktig när vi resonerat och skrivit rapporten. Vi har haft möjlighet att avsätta tid för att tillsammans kunna prata om våra upplevelser vilket berikat oss, och i förlängningen våra kollegor. Vårt arbete har fått ta plats i verksamheten. Nya perspektiv och fördjupade resonemang har bidragit till både personlig utveckling och kollegialt lärande.

Referenser

Chambers, A. (2011). *Böcker inom och omkring oss*. (Ny, rev., utg.) Huddinge: X Publishing.

Langer, JA. (2005). *Litterära föreställningsvärldar: litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos.

Preutz, H. (2012). Språket utvecklas näsa mot näsa. *Forskning & Framsteg*, (5). Hämtad 21 juni från Forskning och framsteg: <https://fof.se/tidning/2012/5-6/spraket-utvecklas-nasa-mot-nasa>

Hämtad 21 juni från Statistiska centralbyrån. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/#?region1=1287®ion2=00>

Hämtad 21 juni från Skolverket: https://sirir.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_prov_jmf_ak3&p_verksamhetsar=2017&p_kommun_kod=1287&p_lan_kod=12&p_hmtyp=&p_hman_kod=&p_flik=G&p_skolkod=&p_amne=Svenska

Sverige. Litteraturutredningen (2012). *Läsandets kultur: slutbetänkande*. Stockholm: Fritze.

Sverige. Skolverket (2017). *PIRLS 2016: läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Skolverket.

Tan, S. (2011). *Det röda trädet*. Göteborg: Kabusa.